

S prijedlogom *pod*:

Brest pod Učkom (Pazin)

Martin pod Okićem

Imenice označuju uzvisine.

S prijedlogom *u*:

Zubovići u Oglečevi (Goražde)

Ne znam što znači Oglečeva.

S prijedlogom *kod*:

Brdo kod Čajniča (Čajniče)

Luka kod Stubline (Ilijaš)

Imenice u atributu označuju mjesto što se po sustavu i očekuje, ali je zanimljivo da drugih primjera nisam primijetio, što znači da je taj način kao sustav napušten.⁵ Sve oznake uz imena mjesta s prijedlogom *kod* u Narodnim novinama imaju tu oznaku u zgradama:

Dubrava (kod Šibenika) (Šibenik)

Dubrava (kod Tijesna) (Šibenik)

Vranići (kod Poreča) (Poreč)

Vranići (kod Višnjana) (Poreč)

Vranići (kod Vižinade) (Poreč)

Selca (kod Starigrada) (Hvar)

Selca (kod Bogomolja) (Hvar).

To znači da ni sam zakonodavac nije smatrao da su te oznake sastavni dio imena jer je to jasno označio.

Zbog *Jurja u Trnju*, a ni zbog drugih takvih primjera kad bi ih i bilo nema razloga unositi posebno pravilo o pisanju općih imenica uz prijedloge kad su sastavni dio imena naseljenih mjesta. Dovoljno je da pravilo bude tako formulirano da obuhvati i takve primjere, a to će se postići ako se kaže da se svi članovi višechlanih naziva imena naseljenih mjesta (i šire ako treba) pišu s velikim početnim slovom osim prijedloga i veznika. To je dovoljno. Pokazuju to primjeri s imenicama *Batovac* (*Batovka?*) i *Oglečeva* za koje ne znam što znače. Vjerojatno ne znače

opću imenicu, nego vlastitu, ali kad je pravilo tako uopćeno rečeno, za pisanje velikim i malim slovima nije ni potrebno znati što znače jer se imena tih mjesta jednako pišu ako su sastavni dio imena. A jesu li ili nisu sastavni dio imena, to ne zna ni pravopisac dok ne pogleda u službeni imenik mjesta.

Stjepan Babić

O S V R T I

NAZIVI ČETVORNI METAR I KUBNI METAR

U povodu zahtjeva da se ukloni naziv četvorni metar

Sredinom 1989. godine predložio je R. Buljan (1) da se iz javne upotrebe i iz hrvatskih školskih udžbenika ukloni *četvorni metar*, naziv mjerne jedinice za fizikalnu veličinu ploština (površina, ploha, oplošje, zapremina). Predlaže da se upotrebljava samo naziv *kvadratni metar*. Raspravu o toj promjeni Buljan zaključuje ovako, citiram (uključivo isticanja): »Stari i dvoznačni terminološki pojam *četvorni* u značenju *kvadratni* potrebno je što prije ukloniti iz zvanične upotrebe, a u udžbenike matematike (u Hrvatskoj) vratiti dobro poznati i jednoznačni pridjev *kvadratni*, pa da opet *budemo jedinstveni na cijelom teritoriju naše domovine (SFRJ)*.« Budući da sam *četvorni metar* (dalje: č.m.) dosad smatrao posve prikladnim terminom (2,3), potražio sam u članku (1) dokaze da ga treba ukloniti. Ako sam članak dobro razumio, ovo su Buljanovi argumenti:

1) Naziv č.m. sinonim je za *metar na četvrtu* (znak: m⁴).

2) Č.m. je *dvoznačan* naziv (1, str. 79, 80).

3) Č.m. je *arhaičan* naziv za kvadratni metar (dalje: k.m.).

4) Č.m. *ponovno* uvode čistunci (Rađe naši »čistunci«...; str. 80).

⁵ U Sloveniji su imena mjesta s prijedlogom *pri* znatno češća.

5) Uklanjanje naziva č.m. pridonijet će terminološkom *jedinstvu* u SFRJ.

6) Obvezno zakonsko mjeriteljstvo (zakonska metrologija) mora biti jedini i *isključivi* terminološki voditelj današnjice.

Analizom dokaza 1) do 6) zaključujem da Buljanov prijedlog nije osnovan. Štoviše, držim da su autori Pravopisnog priručnika hrvatskoga ili srpskoga jezika dobro učinili što su u drugo izdanje (3) uvrstili č.m. umjesto k.m., koji su imali u prvom izdanju (1). I sam ću se povesti za njima u novom izdanju mjeriteljskog udžbenika i priručnika (4,5). Svoj ću zaključak u nastavku obrazložiti sažetim pobijanjem dokaza 1) do 6):

Uz 1) Nije istinita tvrdnja da je č.m. sinonim za naziv *metar na četvrtu* (znak: m⁴). Nasuprot tome č.m. je već jedno stoljeće (6) naziv za jedinicu *metar na drugu (potenciju)* ili *metar na kvadrat* ili *kvadrirani metar* (znak: m²) kad se njome iskazuje ploština. Sinonim je za č.m. (također znak m²) k.m., što se ispravno tvrdi i pod 3).

Uz 2) Nije istinita tvrdnja da je č.m. dvoznačan naziv. Pismene je seljake i građane Bogoslav Šulek ovako upoznao davne 1875. godine sa četvornim metrom (6): »Pošto znamo, kako se metrom mjeri, lasno ćemo razabrati ostale mjere. Evo mjere *zapreminam*. Prostor zapremajuću u duž i u šir 1 metar, to jest dugačak i širok 1 metar, zove se *četvorni mjer* ili *četvorni metar* (kvadratmetar).« Bilo je to one iste godine kada je u Parizu potpisan svjetski Dogovor o metru (Convention du Mètre) (4,7). Ako Šulekov treći naziv, onaj u zagradi, poistovjetimo s današnjim kvadratnim metrom, možemo ustvrditi da je k.m. još od 1875. godine sinonim za č.m.

Uz 3) U pravu je Buljan kad tvrdi da je č.m. stari naziv. Dodao bih: najstariji. Ne bih se, međutim, složio s njime da je

to *zastario* naziv, ako je na to mislio napisavši da je č.m. arhaičan naziv za k.m. Naziv č.m. uveo je u svakodnevni život Hrvatsko-ugarski sabor zakonom od 17. travnja 1874. godine. Zakon je, pod prijetnjom globe do 100 forinti i pod prijetnjom zatvora, stupio u tečaj 1. siječnja 1876. (6), tj. sedam mjeseci nakon potpisa Dogovora o metru. Naziv č.m. potpuno je bio (7) a i danas je (8) u skladu s francuskim nazivom *mètre carré*, engleskim *square metre* (8) i češkim *čtverečný metr* (9). Korijen naziva seže, međutim, još dalje u prošlost: č.m. je silom zakona istiskivao dotadašnje *mjere za plohe* (6) četvorni hvat (oko 3,6 m²) i četvornu stopu (oko 0,1 m²). Bit će zanimljivo spomenuti da se č.m. (*square metre*) ne sviđa ni nekim Amerikancima, nedavno su predložili da se uvede međunarodni naziv *quadrus* (znak: qu). Savjetodavni odbor za jedinice Dogovora o metru nije prihvatio taj prijedlog (10).

Uz 4) U svjetlu prethodnih dviju točaka čini mi se neumjesnim Buljanovo snebivanje kako se u toku prošlih nekoliko godina *ponovno pojavio* č.m. »i za samo nekoliko godina ušao u sve udžbenike matematike za osnovne i srednje škole u izdanju Školske knjige, Zagreb« (1). Koliko znam, naziv č.m. stalno živi u našem životu i literaturi od predratnog vremena, a preko Dapca (11), Tehničke enciklopedije (2), saveznog mjeriteljskog zakona (12) i drugih tiskovina sve do naših dana, tj. živi neprekidno od 1874. do 1989. godine. Ako su tome pridonijeli *jezični čistunci*, poput suvremenih čistunaca u Češkoj, Slovačkoj, Francuskoj i Mađarskoj, valjalo bi ih pohvaliti. Buljan, međutim, zatvara čistunce u navodnike. Bojim se da to nije pravi način dokazivanja premoći naziva k.m. nad č.m. osobito ako se zna kamo može dovesti (13).

Uz 5) Priznajem da ne znam što u višenacionalnoj federativnoj republici Jugoslaviji znači terminološko jedinstvo.

Ako to, na primjer, znači da bi svi matični jugoslavenski narodi *morali* upotrebljavati naziv č.m., onda sam odlučno protiv takva jedinstva. Nisam čak uvjeren (14) da je na mjestu odredba u saveznom mjeriteljskom zakonu (12) da se *znakovi* za mjerne jedinice *moraju* i u ćirilčkim tekstovima pisati latinicom. Razmišljajući tako, držim Buljanovo nastojanje da se iz hrvatske kulture ukloni naziv č.m. i time navodno pridonese jugoslavenskom jedinstvu posve neprimjerenim.

Uz 6) Teza nije prihvatljiva, jer je protivna prirodnome pravu. Suprotno, držim da bi se raznojezična nazivlja saveznoga mjeriteljskog zakonodavstva trebala ravnati prema nazivima što ih za opću upotrebu preporučuju raznovrsni stručnjaci s jezičnim znanjima i njihova društva. Sadašnja terminološka praksa Savezne uprave daleko je od toga. Pritom mislim i na to kako nastaje nazivlje u pojedinim izdanjima Službenoga lista SFRJ i u službenim glasilima Savezne uprave, na primjer u *Glasniku*, glasilu Saveznog zavoda za mjere i dragocjene kovine.

Ovu raspravicu završavam s nekoliko riječi namijenjenih nazivu *kubni metar* (2); istoznačnica je *kubični metar* (3), tj. za dva slova dulji naziv. Predlažem da u Rječnik znakova novoga izdanja Pravopisnog priručnika (3) uđe kraći i gipkiji naziv *kubni metar*.

Kubni metar (znak: m^3) naziv je za mjernu jedinicu *metar na treću* (*potenciju*) ili *metar na kub* ili *kubirani metar* (također znak m^3) kad se njome iskazuje obujam (volumen, prostornina, objam, usebina, zapremina, zapremnina). Svaki kubirani metar nije, prema tome, *kubni* (*kubični*) metar, kako bi se moglo zaključiti iz Buljanova članka (1). Prilike su poput razlike *metar na drugu* - četvorni metar. *Primjeri*: jedinica za fizikalnu veličinu moment otpora zove se *metar na treću*, a za obujam *kubni metar*; jedinica za kvadrupolni jezgreni moment zove se *metar na*

drugu, a jedinica za ploštinu četvorni metar (2).

Naziv *kubni metar* temeljim na francuskom mētre cube i engleskom cubic metre. To su prastari nazivi u sklopu Dogovora o metru (7), u punom optjecaju i danas (8). Češki je naziv *krychlový metr* (9), tj. *kockasti metar*. Neki su američki mjeritelji predložili da se umjesto cubic metre uvede međunarodni naziv *cubus* (znak: cub). Prijedlog nije prošao (10). Takva je sudbina pogodila i Šulekov *kockast metar* (6), život ga nije prihvatio.*

LITERATURA

1. R. Buljan: Pravopisni priručnik autora V. Anića i J. Silića, izdanje: Sveučilišna naklada Liber i Školska knjiga, Zagreb, 1986/87 - zbirka nezakonitosti iz zakonske metrologije i njoj bliskih područja i drugo, Strojarstvo 31(1989) 1, 77-83.
2. M. Brezinščak: Zakonska metrologija (zakonsko mjeriteljstvo), Tehnička enciklopedija JLZ, 8. svezak, str. 496-525, Zagreb, 1982.
3. V. Anić, J. Silić: Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, 2. izdanje, Liber-Školska knjiga, Zagreb, 1987. (707 stranica).
4. M. Brezinščak: Mjerenje i računanje u tehnici i znanosti (pomoćni udžbenik Sveučilišta u Zagrebu), Tehnička knjiga, Zagreb, 1971 (1310 stranica).
5. M. Boršić: Rad na projektu Temeljno mjeriteljstvo, Mjeriteljski vjesnik, 7(1989)1, 805-807.
6. B. Šulek: Nove mjere; članak (str. 159-170) u knjizi: Danica, Koledar i ljetopis Društva Svetojeronimskoga za priestupnu godinu 1876, Dionička tiskara, Zagreb, 1875.
7. H. Moreau: Le système métrique, Chiron, Paris, 1975 (120 stranica).
8. Bureau International des Poids et Mesures: Le Système International d'Unités (SI), 5e édition, BIPM, Sèvres, 1985 (110 stranica).
9. ČSN 1300(1974): Zakonné měrové jednotky (20 stranica).
10. Rapport du Comité Consultatif des Unités au Comité International des Poids et Mesures 6(1978) (52 stranice).
11. V. Dabac: Tehnički rječnik, 2. dio: hrvatskosrpsko-njemački, Tehnička knjiga, Zagreb, 1970 (1574 stranice).

12. Zakon o mjernim jedinicama i mjerilima, Službeni list SFRJ 1984, broj 9, str. 353-366 (izdanje na hrvatskom jeziku).
13. Jezik naroda kao folklor, Mjeriteljski vjesnik 6(1988)4, 789; preneseno iz članka J. Stanič: Nacionalni odnosi u SSSR, Danas, broj 336 od 26. srpnja 1988, str. 54-55.
14. M. Brezinščak: Znakovi jedinica i ćirili-

com?, Mjeriteljski vjesnik 4(1986)2, 382-383.

*NAPOMENA. Rukopis ovoga članka poslao sam 30. kolovoza 1989. zagrebačkom časopisu Strojarsstvo, kojemu je glavni urednik R. Buljan. Budući da Uredništvo Strojarsstva do 23. listopada nije odgovorilo ni na moje opetovno pismo u vezi s rukopisom, zamolio sam časopis Jezik da ga objavi.

Marijan Brezinščak

VIJESTI

KRATKE VIJESTI

30. srpnja 1989. u 89. godini života umro je dr. Juraj Kallay, sveučilišni profesor, istaknuti stomatolog. Osim uspjeha u svojoj struci ima velikih zasluga i za hrvatsko zubarsko nazivlje. U jeziku je objavio zapažen članak O hrvatskoj terminologiji u zubnom lječništvu (VIII, 156-158). Zaslužio je da njegovu smrt zabilježimo i u našem časopisu.

U Politici 11. srpnja 1989. Pavle Ivić opet širi nesnošljivost prema hrvatskom književnom jeziku. Osvrnušivši se u članku pod naslovom *Kome to čupaju jezik* na pjesmu M. Petija koju smo objavili na 4. omotnoj strani 4. broja prošloga godišta Jezika on tendenciozno citira i interpretira jezičnu odredbu u Ustavu SRH. Kaže: da se njome »određuje da je tamo, u javnoj upotrebi hrvatski književni jezik«, i dalje precizira da se to odnosi i na Srbe u toj republjici.«

Kad se zna da ta odredba glasi:

»U Socijalističkoj Republici Hrvatskoj u javnoj je upotrebi hrvatski književni jezik - standardni oblik narodnog jezika Hrvata i Srba u Hrvatskoj koji se naziva hrvatski ili srpski.«

onda se jasno vidi da postupa tendenciozno. Kad se uz to uzme da on obično zaboravlja usporedbu s Hrvatima u SR Srbiji, onda to izlazi još tendencioznije.

Prema izvještaju Vjesnika od 9. kolovoza 1989. općinski sudac u Dubrovniku kaznio je šestoricu mladića iz Beogradu, Lučana i Arandelovca što su u autokampu »Kupari« vrijeđali narodne i rodoljubne osjećaje građana, među ostalim i izvikivanjem: »nema kruha - ima hljeba, nema juhe - ime supe, nema krsta bez tri prsta«.

Ima mnogo ljudi, pa i lingvisti, koji su smatrali da je kriv jezik što u njemu postoje hrvatsko-srpske jezične razlike.

Sudac u Dubrovniku dobro je znao tko je kriv pa kad je već smatrao da za to treba suditi, nije osudio jezik, nego one koji su ga zloupotrebljavali. Nije razdoru krivo što je u hrvatskom književnom jeziku standardno kruh i juha, a u srpskom hleb/hljeb i supa, nego što neki nikako da nauče onu narodnu: Tude poštuj, a svojim se diči. Kad prestanemo biti balkanci, jezične razlike neće biti sjeme razdora.

S. B.